

Мартын О.М. Пожарная безопасность как составляющая национальной безопасности: ее сущность и связь с экономической безопасностью

Проанализированы современные подходы к определению категории "пожарная безопасность", обоснована целесообразность использования в теоретических исследованиях и практической деятельности термина "национальная пожарная безопасность". Проанализированы и обоснованы взаимосвязь экономической и пожарной безопасности, в результате проведенного исследования сформулированы основные закономерности с использованием корреляционного анализа. Конкретизированы наиболее значимые угрозы, обуславливающих риск возникновения пожаров через призму экономической безопасности.

Ключевые слова: пожарная безопасность, обеспечение пожарной безопасности, национальная безопасность, экономическая безопасность.

Martyn O.M. Fire safety as the component of the national security: the essence and relationship with economic security

In the paper the current approaches to the definition of the category of "fire safety" are analyzed, the expediency of the use of theoretical research and practical activities of the term "national fire safety". The relationship of economic security and fire safety are analyzed, as a result of the study the basic laws using correlation analysis are formulated. The most significant threats, causing the fire risk through the prism of economic security are concretized.

Keywords: fire safety, measures of fire safety, national security, economic security.

УДК 339.56:519.862(477)

Доц. І.В. Михайляк, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка

**ВПЛИВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Європейська орієнтація зовнішньоекономічної політики України – одне із джерел модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій. Світова економічна криза істотно вплинула на економічні відносини України та країн ЄС. Висвітлено та проаналізовано вплив світової економічної кризи на зовнішньоторговельні потоки України та ЄС. Особливу увагу приділено змінам у товарній структурі експорту та імпорту.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

Вступ. Європейський напрям є одним із пріоритетів зовнішньоекономічної політики України. Із завершенням двох останніх етапів розширення Європейського Союзу, внаслідок якого визначився майбутній розвиток країн Центральної і Східної Європи, окреслюються нові тенденції у відносинах України як із колишніми, так і з новими членами ЄС.

Постановка завдання. Головним завданням є виявити вплив світової економічної кризи на зовнішньоторговельні відносини України та ЄС.

Результати дослідження. Упродовж 2001-2007 рр. простежувалося постійне зростання обсягів торгово-економічного співробітництва України з країнами ЄС, що може свідчити про усталену тенденцію. Навіть із врахуванням розходжень статистичних даних, частка українського експорту в цей регіон значно зросла. Водночас питома вага України в зовнішньоторговельно-

му обороті ЄС залишається незначною. Лідером торгівлі з Україною серед країн ЄС є Німеччина, яка випереджає за показниками Італію, Францію, Іспанію, Австрію та Нідерланди. Основними торговельними партнерами України як в експорті, так і в імпорті товарів є Польща, Німеччина та Італія.

Аналіз показників торговоекономічного співробітництва з країнами ЄС показує, що загальний обсяг співпраці збільшився із двома останніми розширеннями ЄС, після входження до нього традиційних торговельних партнерів України. Обсяги вартості товаропотоків з новими учасниками ЄС істотно зросли. Обсяги експорту вітчизняних товарів збільшились практично до всіх країн-членів ЄС. Також паралельно збільшились і обсяги імпорту товарів з усіх країн ЄС. Одночасно торговельні відносини України з країнами ЄС нагтовхуються на перепони конкурентного характеру. Поруч із зростанням загальних обсягів зовнішньоекономічних показників з країнами-членами ЄС, що загалом можна розглядати як позитивну тенденцію, яка відповідає стратегічним намірам України, зберігається несприятлива тенденція переваги імпорту над експортом у торгівлі з ЄС-15.

Товарна структура торгівлі країн ЄС з Україною загалом відповідає структурі торгівлі ЄС із країнами, що розвиваються. Україна експортує товари з низьким рівнем оброблення, а імпортує машини і технологічне устаткування, промислові товари і харчові продукти. Отже, наявність тенденції до імпорту Україною готової продукції, а експорту – сировини може свідчити про поступове набуття українською промисловістю сировинного характеру. З підтриманням високих темпів зростання вітчизняної економіки можливе подальше збільшення імпорту.

Також протягом 2001-2007 рр. істотно зріс експорт послуг України до країн ЄС. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського експорту до країн ЄС займали транспортні послуги (85,4 %), імпорту – транспортні (20,9 %), державні (10,9 %), різні ділові, професійні та технічні (17,6 %), фінансові (10,2 %) послуги. Головними партнерами, на які припадало більше половини обсягу експорту послуг, є – Великобританія, Німеччина, Словаччина, Угорщина, Кіпр; імпорту послуг – Великобританія, Німеччина, Австрія, Польща. Однак світова економічна криза істотно вплинула на економічні відносини України та країн ЄС, передусім змінивши інтенсивність та структуру торгівлі товарами та послугами.

Хоча різкого підвищення торговельних обмежень у двосторонній торгівлі не відбулось, за період кризи, тобто з вересня 2008 р., у країнах було ініційовано кілька торговельних розслідувань, які торкалися інтересів партнера. Також у 2009 р. в Україні діяла тимчасова надбавка до діючих ставок ввізного мита на декілька товарних категорій, які є важливими у торгівлі з ЄС [1, с. 8]. Також, незважаючи на кризу, протягом року відбулось декілька раундів переговорів щодо створення зони вільної торгівлі, на яких були обговорені питання тарифів. Посилилась співпраця в енергетичній сфері, що було особливо важливо з огляду на газову кризу січня 2009 р., коли на кілька тижнів було припинено транзит природного газу з Росії до ЄС. Світова економічна криза зумовила різке зниження обсягів торгівлі товарами між Україною та

ЄС (рис.) [2]. Якщо на піку торговельної активності вартісні обсяги торгівлі сягали 3,8-3,9 млрд євро щомісяця, то у січні 2009 р. товарообіг скоротився до 1,4 млрд євро, що відповідає рівню початку 2005 р.

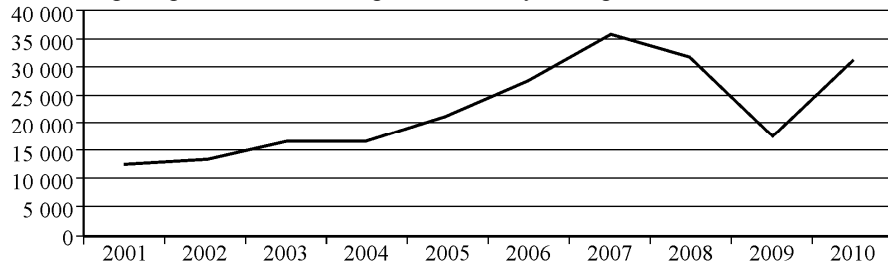

Рис. 1. Обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС у 2001-2010 рр. (млн євро)

Відбулось скорочення як експорту, так і імпорту товарів у період зниження економічної активності в країнах-партнерах. У 2009 р. реальний ВВП України скоротився на 15,1 %, тоді як падіння реального ВВП ЄС становило 4,2 %, що зумовило відповідне зменшення попиту [3]. За оцінками Євростату, темпи падіння українського експорту та імпорту в 2009 р. були майже симетричними і становили 45,7 % для експорту до ЄС та 44,6 % для імпорту з ЄС. Найбільше скорочення вартісних обсягів експорту та імпорту спостерігалось у першій половині 2009 р. на фоні високого показника попереднього року, але поступово ситуація почала стабілізуватись.

Зниження обсягів експорту України до ЄС відбулось у, фактично, всіх товарних категоріях. У вартісному виразі найбільше скоротився експорт мінерального палива та паливо-мастильних матеріалів: на 61,7 % за рік. Це пояснюється як зниженням світових цін на нафту і її похідні після рекордних значень, що були зафіксовані у першій половині 2008 р. (ціна сирової нафти сягала до 140 дол. США за барель), так і скороченням попиту на ці продукти на фоні нижчої економічної активності в ЄС [4, с. 27]. Різке скорочення торгівлі металом та мінеральним паливом і продуктами його переробки також зумовило помітну зміну структури товарного експорту до ЄС. Під час кризи зменшились частки торгівлі так званими товарами промислового виробництва та мінеральним паливом на користь нехарчової сировини (табл. 1) [5].

Табл. 1. Зміни у структурі експорту українських товарів до ЄС під час фінансової кризи

Показник	Рік	Харчові продукти та живі тварини	Напій та тютюнові вироби	Мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали	Масла тваринного та рослинного походження, жир і віск	Продукція хімічної промисловості	Товари промислового виробництва	Машини та транспортне обладнання
Структура (% від загального)	2008	6,99	0,19	16,32	3,18	5,64	34,36	9,39
	2009	8,21	0,31	11,51	4,15	5,37	27,6	12,11
Темпи приросту/падіння (% від попереднього року)	2008	185,6	27,7	68,2	-7,9	-7,7	11,1	22,4
	2009	-36,2	-12,7	-61,7	-29	-48,2	-56,4	-30

Зміни у структурі імпорту товарів з країн ЄС також були істотними. Імпорт скоротився за всіма товарними категоріями, за виключенням масла та олії рослинного і тваринного походження, імпорт яких продовжив зростати, хоча й значно повільнішими темпами, аніж до кризи. Найвищі темпи падіння – і відповідно різке зниження частки цих товарів у загальній структурі імпорту – спостерігались у імпорті мінерального палива, а також машин та обладнання. Імпорт обох категорій товарів скоротився більш ніж удвічі (табл. 2) [5]. Різке падіння імпорту в Україну пояснюється дією кількох чинників. По-перше, це девальвація гривні, яка зробила імпорт менш доступним. По-друге, це загальне скорочення доходів усіх економічних суб'єктів (підприємств, домогосподарств, держави) у період занепаду падіння виробництва. По-третє, це обмеження доступу до фінансових ресурсів внаслідок банківської кризи та припинення притоку іноземного капіталу. В результаті, внутрішній попит різко зменшився.

Табл. 2. Зміни у структурі імпорту товарів з країн ЄС під час кризи

Показник	Рік	Харчові продукти та живі тварини	Напій та тютюнові вироби	Мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали	Масла тваринного та рослинного походження, жир і віск	Продукція хімічної промисловості	Товари промислового виробництва	Машини та транспортне обладнання
Структура (% від загального)	2008	5,2	0,72	5,36	0,2	14,17	15,55	43,75
	2009	7,15	0,86	4,17	0,36	19,5	17,78	32,37
Темпи приросту/падіння (% від попереднього року)	2008	49	2,1	77,4	136,1	10,4	5,4	6,7
	2009	-23,8	-33,4	-56,9	2,2	-23,8	-36,6	-59

Крім суто економічних факторів скорочення на імпорт машин та обладнання, дещо вплинув адміністративний фактор, а саме встановлення 13-відсоткової тимчасової надбавки до діючих ввізних мит, яка поширювалась на автомобілі та холодильники і діяла з березня по вересень 2009 р. Хоча світова криза різко знизила обсяги зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС та дещо змінила структуру, значущість ЄС як торговельного партнера України у 2009 р. майже не змінилась. Таким чином, незважаючи на кризу, ЄС як єдина митна територія залишився найбільшим торговельним партнером України [6, с. 63]. Торгівля послугами меншою мірою постраждала від кризи, порівняно з товарною торгівлею. Якщо сукупний товарообіг України у 2009 р. знизився майже вдвічі, то сукупна торгівля послугами скоротилась лише на одну п'яту.

За даними Держкомстату України, у 2009 р. експорт послуг до ЄС зменшився на 26,5 %, порівняно з 2008 р., тоді як скорочення імпорту було меншим і становило 21,7 %. Загалом, сукупна торгівля послугами з ЄС-27 скоротилась на 24,2 %. У результаті швидшого скорочення експорту, баланс торгівлі послугами став близьким до нуля [7, с. 113]. Як і у торгівлі товарами, у торгівлі послугами під час кризи ЄС зберіг статус основного партнера України. Основними торговельними партнерами України у торгівлі послугами традиційно залишились Кіпр, Великобританія та Німеччина, причому найбільше падіння серед цих країн спостерігалось у сукупному обсязі

торгівлі послугами з Німеччиною (на 30,8 %), тоді як найменше – з Кіпром (на 13,3 %) завдяки збереженню, фактично, незмінними обсягів імпорту послуг з цієї країни.

За час кризи не відбулось принципових змін у галузевій структурі експорту послуг. Як і раніше, Україна надавала передусім транспортні послуги, хоча їх вартісний обсяг зменшився майже на більш ніж одну п'яту за рахунок зниження промислового виробництва в регіоні й, відповідно, скорочення обсягів перевезень [8, с. 150]. Водночас структура імпорту дещо змінилась. Порівняно з попереднім роком істотно зросла частка фінансових послуг (від 30,9 % у 2008 р. до 37,3 % у 2009 р.), тоді як частка транспортних послуг різко скоротилась (від 19,1 % до 12,8 %, відповідно) за рахунок менших обсягів торгівлі товарами.

Основні параметри торговельного режиму, що діє між Україною та ЄС, за час кризи фактично не змінилися. Набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі у 2008 р. скасувало квоти на експорт прокату до ЄС, і на сьогодні у двосторонній торгівлі між Україною та ЄС не застосовуються кількісні обмеження торгівлі. Іншим важливим наслідком членства України в СОТ у період кризи стало зниження ризику встановлення нових торговельних обмежень з боку ЄС [9, с. 13]. З боку України найважливішим протекціоністським заходом протягом кризи стало запровадження тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита у розмірі 13 %. Надбавка діяла протягом березня-вересня 2009 р. і поширювалась на дуже обмежене коло товарів. Важливою компонентою торговельного режиму між Україною та ЄС залишились антидемпінгові та спеціальні заходи, які країни застосовують відносно окремих товарних категорій взаємного імпорту. Відзначимо, що протягом кризи тиск заходів торговельного захисту змінився з боку ЄС і дещо зріс з боку України [5].

Фінансова криза призвела до різкого зниження притоку іноземного капіталу в країну, тоді як зовнішні зобов'язання країни залишились високими, що зумовило відтік капіталу. Під час кризи важливим джерелом притоку зовнішнього капіталу в країну стала міжнародна фінансова допомога від міжнародних організацій, а саме: МВФ, Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку. Проте ЄС залишився ключовим іноземним інвестором в Україні. Його частка в загальному обсязі ПІІ в Україну залишилась майже незмінною, порівняно з попередніми роками, що становить 78,3 %.

Висновки. Криза, безумовно вплинула на короткотермінове економічне співробітництво України та ЄС. Вплив кризи на довготермінове співробітництво, ймовірно, можна буде побачити як у формулюванні окремих положень угоди про зону вільної торгівлі, так і в постійній зміні структури торгівлі, оскільки вихід з певного ринку під час кризи підвищує ризики постійної втрати ринку.

Європейська орієнтація зовнішньоекономічної політики України – одне із джерел модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, можливості виходу на внутрішній ринок ЄС. Співробітництво з ЄС

сприятиме наближенню соціальних умов країни до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя й добробуту населення. Серед проблем, що можуть з'явитись у процесі інтеграції України до ЄС, варто відзначити фінансовий тягар внесків, зростання конкуренції з боку розвинутих фірм європейських країн, згорання низки галузей вітчизняного виробництва, ліквідацію неконкурентоспроможних підприємств, соціальні наслідки тощо.

Макроекономічний аналіз тенденцій змін у структурі зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС також свідчить про небезпеку входження України у світовий поділ праці як сировинного, так і ресурсного додатку. Поступове наповнення вітчизняних ринків другосортною продукцією іноземного походження, постачання за кордон за значно заниженою вартістю трудових ресурсів, водночас розміщення на своїй території екологічно забруднених і небезпечних виробництв. З огляду на негативні тенденції у підтриманні та фінансуванні вітчизняних науково-дослідних робіт, імпорт наукомісткої продукції в Україну значно перевищуватиме експорт, що може призвести до перетворення України на науково-технічну периферію розвинених країн. Отже, в сучасній ситуації необхідно диверсифікувати зовнішні зв'язки, використовувати можливості двостороннього і багатостороннього співробітництва, виходячи насамперед із необхідності забезпечення економічного зростання в Україні.

Література

1. Ткаченко І. Європейська перспектива: тернистий шлях України до Європи / І. Ткаченко // Віче. – 2011. – № 2. – С. 7-8.
2. Ukraine-EU relations: Enlargement and Integration. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.policy.hu/pidluska/EU-Ukraine.html>
3. Три роки розширеного ЄС: підсумки для України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.old.niss.gov.ua/Monitor/juli/10.htm>.
4. Соколов В. Євроінтеграційні прагнення України: досягнення та перспективи / В. Соколов // Віче. – 2010. – № 22. – С. 25-28.
5. Торгівля товарами та послугами між Україною та ЄС. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/eu/5219.html
6. Осташко Т. Ризики для сільського господарства від встановлення зони вільної торгівлі з ЄС / Т. Осташко // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2011. – № 3. – С. 57-69.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Гнатюк М. Переваги стратегії приєднання України до Європейського Союзу: SWOT-аналіз / М. Гнатюк // Політичний менеджмент. – 2010. – № 3. – С. 147-153.
9. Весела Н. 2010: євроінтеграційний поступ України / Н. Весела // Зовнішні справи. – 2010. – № 11-12. – С. 12-14.

Михайляк І.В. Влияние мирового экономического кризиса на внешнеторговые отношения Украины и Европейского Союза

Європейська орієнтація внешнеэкономической политики Украины – один из источников модернизации экономики, привлечения иностранных инвестиций и новейших технологий. Мировой экономический кризис существенно повлиял на внешнеторговые отношения Украины и ЕС. Проанализировано влияние мирового экономического кризиса на внешнеторговые отношения Украины и ЕС. Особое внимание уделено изменениям в товарной структуре экспорта и импорта.

Ключевые слова: внешняя торговля, экспорт, импорт.

Mykhaylyak I.V. Influence of world economic crisis on foreign trade of Ukraine and European Union

European orientation of foreign policy of Ukraine – one of the sources of economic modernization, attracting foreign investment and advanced technologies. A world economic crisis had a significant impact on foreign trade of Ukraine and EU. This article shows the influence of world economic crisis on trade flows of Ukraine and EU. Special attention is paid to changes in goods structure of export and import.

Keywords: foreign trade, export, import.

УДК 338:001.895

Ст. викл. О.Б. Осідач –

Львівська державна фінансова академія

СТРАТЕГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ АЛЬЯНСИ: ВІДОБРАЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглянуто сучасні напрями формування стратегічних альянсів в умовах активізації глобальних фінансово-економічних відносин. Визначено характерні риси корпоративного технологічного альянсу, розглянуто процеси поділу витрат на отримання нового наукового знання і освоєння інноваційних технологічних рішень, що неминує приводить компанії до використання стратегії міжнародної науково-технічної кооперації на принципах стратегічного партнерства, яка дає змогу кількісно та якісно збільшити економічний потенціал інтегрованої структури.

Ключові слова: стратегічний технологічний альянс, національне господарство, науково-технічна кооперація, ефективність, інновація, інформаційні технології, нова технологія, глобальна інноваційна система.

Постановка проблеми На початок ХХІ ст. світова економіка вступила в якісно нову фазу інтернаціоналізації фінансово-економічного життя, названу глобалізацією світової економіки, що виявляється у зменшенні або знятті різних бар'єрів між країнами для активізації транскордонного руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили і, ще більшою мірою, науково-технічного знання. Тому найважливішим фактором конкурентоспроможності національної економіки стає ефективність входження в систему глобальних фінансово-економічних зв'язків на основі створення інновацій загальносвітового застосування, які мають перспективні міжнародні ринки збуту.

Сьогодні найбільш актуальна тематика представлена розробленнями в галузі інформаційних технологій та захисту навколишнього середовища. Найважливіше місце відведено дослідженням у сфері живої матерії, медицині, технологій розробки альтернативних джерел енергії та енергозбереження. Тематика, що одержала ранг найбільшої пріоритетності, останнім часом пов'язана з проблемами штучного інтелекту, надпровідності, нанотехнологій і мікромашин, використання сонячної енергії, глибокого перероблення відходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виходячи з перспективності стратегічних технологічних альянсів у формуванні нової моделі економічного середовища, їхні особливості та переваги перебувають в полі наукових інтересів дослідників, зокрема відзначимо праці [1-7].

Характерною особливістю цих наукових досліджень стало намагання виділити переваги відповідних організаційних структур у поширенні іннова-

ційного продукту в глобалізованому просторі. Водночас, питання взаємодії глобальної інноваційної системи з конкретним національним господарством, особливо в частині оцінювання та порівняння, залишаються відкритими.

Постановка завдання. Метою дослідження є розгляд особливостей формування стратегічних технологічних альянсів у глобальній економічній системі з метою визначення їхнього місця у розвитку національного господарства за умови впливу змінних процесів.

Виклад основного матеріалу. Глобальна інноваційна система поєднує в собі три елементи: глобальну генерацію технологій, глобальне технологічне співробітництво і глобальне використання технологій. Глобалізація інноваційної сфери проявляється у злитті нововведень і нових технологій, що виникають в окремих країнах, в єдиний загальносвітовий комплекс технічних знань. Функціональне ядро глобальної інноваційної системи – це міжнародна мережа державних і корпоративних наукових і технологічних центрів, які забезпечують основну частину потоку нових технологій і високотехнологічних продуктів [2].

Розроблення високих технологій, виробництво на їх основі високотехнологічних товарів і послуг та вихід з ними на світові ринки, розширення міжнародної інтеграції в галузі інновацій стали для більшості розвинених країн Західної Європи, США, Японії та країн Південно-Східної Азії найважливішими компонентами економічного зростання. Водночас глобалізація технологічного розвитку призвела до посилення міжфірмової конкуренції в міжнародному масштабі. Стратегія завоювання та утримання технічного лідерства у світовій економіці вимагає високих витрат на наукові розробки, здійснити які можливо лише за умови концентрації та інтеграції науково-технічних ресурсів. Зростання конкуренції неминує приводить компанії до використання стратегії міжнародної науково-технічної кооперації на принципах стратегічного партнерства.

Стратегічні партнерські міжфірмові відносини такого роду спираються на довготермінові інтереси учасників й істотно впливають на конкурентоспроможність партнерів. Стратегічні альянси в останні роки опинилися в центрі уваги керівників міжнародного бізнесу. Дві третини з опитаних 377 президентів найбільших компаній світу (із загальним обсягом продажів понад 2,2 трлн дол. США) вказали на успішне використання стратегічних альянсів як інструментів глобального корпоративного зростання. Практика показує, що в багатьох випадках альянси дали змогу істотно посилити конкурентоспроможність компаній, підвищити ефективність виробництва, захопити важливі технології і прорватися на нові ринки [6].

Стратегічні альянси – це різного роду гнучкі міжфірмові спілки, що створюються для спільного вирішення орієнтованих на глобальний ринок конкурентних завдань у тій чи іншій сфері, але дають змогу продовжувати суперництво в інших сферах. Стратегічні альянси є узагальнювальною формою ведення підприємницької діяльності фірм, які не конкурують одна з одною, мають взаємодоповнювальну стратегію, залежать одна від одної в процесі досягнення успіху на ринку [1].